

кінцевого споживача, який і визначає конкретну ціну нового виробу. Завдяки виключенню зайвих посередників вдається здешевити вироблену тут продукцію. А це, у свою чергу, дозволяє забезпечити стійкіші конкурентні позиції на ринку продовольства та знайти справедливіший спосіб розподілу виручки (прибутку) між партнерами відповідно до реального внеску кожного з них у кінцевий результат.

Практика свідчить, що у сучасних ринкових умовах можуть застосовуватися достатньо різні форми інтеграції. Вибір будь-якої форми інтеграції залежить від конкретних умов кожного суб'єкта підприємницької діяльності. Причому пристосованими до ринкових умов можуть бути як малі, так і крупні за своїми масштабами підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., допов. і перероб. / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Саблук П. Т. Ефективність корпоративного управління: інституційний аспект / П. Т. Саблук, О. О. Мороз // Вісник аграрної науки. – 2004. – № 6. – С. 54–56.
3. Аграрна реформа в Україні / за ред. акад. П. І. Гайдуцького. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
4. Гончаров В. М. Соціально-економічні проблеми формування та розвитку аграрних корпоративних структур / В. М. Гончаров, О. В. Кочетков, В. Ю. Ільїн // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 95–99.
5. Аграрная реформа в Украине: региональные аспекты : монография / под общ. ред. В. Г. Ткаченко и В. И. Богачева. – Луганск : Книжковий світ, 2003. – 160 с.
6. Арасланов Н. Г. Агропромышленные преобразования и конкурентоспособность аграрной экономики / Н. Г. Арасланов, И. М. Асылгужин // Проблемы и перспективы повышения конкурентоспособности российской экономики : материалы XXV Междунар. науч.-практ. конф. по экономике, Краснодар, 29–31 октября 2004 г. – Краснодар : Изд-во КубГАУ, 2004. – С. 14–8.

УДК 338.246.025.2:334.758

ПОДАТКОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕГРОВАНІХ КОРПОРАТИВНИХ СИСТЕМ

О. І. Клімова

Зважаючи на поглиблення інтеграції України у світовий економічний простір, наявність у нашої країни стратегічних переваг глобального значення формують привабливість її окремих галузей для прискореної транснаціоналізації та формування на їх базисі потужних експорто-орієнтованих корпоративних об'єднань (інтегрованих корпоративних систем), проблематика розробки державної економічної політики щодо їх регулювання є актуальною і потребує науково-теоретичного осмислення.

Водночас державне регулювання інтегрованих корпоративних систем (ІКС) складається з сукупності різних механізмів – нормативно-правового, антимонопольного, організаційного, інвестиційного, податкового тощо.

Світова практика переконливо показує, що саме зміни у податковій політиці дозволяють найбільш ефективно впливати на структуру суспільного виробництва за допомогою перенаправлення інвестиційних потоків. Повсюдною практикою є зниження ставок на прибуток корпорацій. Так, у США за період з кінця

1990-х рр. минулого століття до теперішнього часу ставка податку була знижена з 46 до 15 %. Аналогічна ситуація і в інших розвинених країнах. У Франції ставка податку знизилась з 50 до 36 %, в Японії – з 52 до 40,69 %, у ФРН – з 56 до 20–30 %, у Великобританії – з 50 до 30 % [1]. При цьому у Франції існує значна диференціація ставок залежно від використання прибутку. У США ж активно обговорюється питання про поступове скасування податку на прибуток і формування доходів бюджету переважно з доходів фізичних осіб.

Проблема державного регулювання корпоративного сектора економіки є достатньо розробленою. Дослідженням даної проблеми займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Н. Петришина, А. Бажанова, О. Лівіновська, Р. Данилейчук, В. Кіп Віскузі, Дж. М. Вернон, Дж. Е. Гарінгтон, П. Вельц та ін. Незважаючи на велику кількість праць з питань державного регулювання корпоративного сектора, поки що не проводилось окремих досліджень податкового механізму регулювання інтегрованих корпоративних систем як одних з основних складових корпоративного сектора економіки. Це свідчить про теоретичну і практичну значущість даної роботи.

Мета статті – дослідження податкового механізму державного регулювання ІКС України та пошук способів його вдосконалення.

Аналіз вітчизняного корпоративного законодавства показує, що у ньому немає зв'язку з податковим законодавством. Основні незгодженості стосуються таких моментів: при визнанні ІКС консолідованим платником податку на прибуток, передбаченим Податковим кодексом України, у законодавстві про ІКС відповідні норми відсутні; у законодавстві про ІКС відсутнє перетинання з нормативними актами з питань методів і принципів консолідації фінансової звітності, зокрема з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 20 «Консолідована фінансова звітність», затвердженим Наказом Міністерства фінансів України 30.07.1999 р. № 176.

Що стосується банків, які входять до складу ІКС, то документом, який регулює їх діяльність у межах ІКС, є Інструкція НБУ «Про порядок складання та оприлюднення фінан-

сової звітності банків України». Бухгалтерські принципи, запропоновані в Інструкції, дуже близькі до принципів МБС (IAS), але всі правила, що вона містить, важко застосувати по суті для банків-учасників ІКС з огляду на складнощі з отриманням надійної фінансової інформації від компаній.

До останнього часу зміни у податковій системі України істотно гальмувались затримкою у прийнятті Податкового кодексу. Проте після його прийняття низка проблем, пов'язаних з оподаткуванням ІКС, ще й досі не вирішені.

Однією з основних інституціональних перешкод для формування ІКС в Україні залишається проблема податкового консолідування. Податкова консолідація, безумовно, служить одним із важливих факторів, що стимулюють вертикальну інтеграцію, оскільки вертикально інтегрована корпоративна система може виграти від економії принаймні на податку на додану вартість.

Питання консолідованого бухгалтерського обліку розкриті у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 20 «Консолідована фінансова звітність». У цьому зв'язку необхідно доповнити законодавство про ІКС таким положенням: інтегровані корпоративні системи мають статус консолідованих платників податків і можуть готувати консолідовані фінансові звіти. З іншого боку, у Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 20 «Консолідована фінансова звітність» слід внести доповнення, що визначають базові правила підготовки консолідованої фінансової інформації ІКС, і правила підготовки консолідованих фінансових звітів для ІКС.

До того ж, сучасне податкове законодавство поки що не передбачає податкового консолідування щодо всіх податків, а лише щодо податку на прибуток. Отже, пропонується внести доповнення до Податкового кодексу України у частині можливості податкового консолідування стосовно всіх видів загальнодержавних і місцевих податків і зборів, які передбачені у ст. 9–10 чинного Податкового кодексу України.

Важливою перешкодою облікової та податкової консолідації підприємств, що входять до складу вітчизняних ІКС, служить відсутність визначення поняття «консолідована група

платників податків», що накладає суворі обмеження на визначення консолідованого платника податків. Отже, необхідно передбачити в одному з розділів Податкового кодексу України визначення поняття «консолідована група платників податку», а також правові положення, що стосуються таких груп: як головне підприємство та учасники ІКС можуть створювати консолідовану групу платників податків, що об'єднує як промислові підприємства, так і фінансові, науково-дослідні, торговельні установи тощо.

Окрім недосконалості законодавства звітна та податкова консолідація ІКС породжує цілу низку протиріч між місцевими й державними органами влади. Істотна частка головних підприємств ІКС зареєстровані у Києві, тоді як підприємства, що входять до них, розташовані в інших регіонах. Отже, консолідація прибутку ІКС у регіонах призводить до різкого скорочення податкових надходжень у державний бюджет. Відповідно до п. 4 ст. 152 Податкового кодексу України головне підприємство ІКС може сплачувати консолідований податок на прибуток до бюджетів територіальних громад за своїм місцезнаходженням або підприємства, що входять до складу ІКС, можуть сплачувати консолідований податок на прибуток до бюджетів територіальних громад за своїм місцезнаходженням.

Проте через те, що як головні підприємства, так і підприємства, що входять до складу ІКС, розміщені нерівномірно, недоцільно залишати у Податковому кодексі такі положення без змін. Адже це призведе до значних перекосів у економічному стані різних регіонів України. Тому вважається раціональним застосувати досвід Німеччини, де всі податки, які збирають, пропорційно діляться між федеральним, земельним і місцевим бюджетами. В українських умовах пропонується, щоб 50 % консолідованого податку сплачувало головне підприємство ІКС за своїм місцезнаходженням, а інші 50 % сплачували б підприємства, що входять до складу ІКС, за своїм місцезнаходженням.

Підвищення ефективності податкового регулювання включає такі заходи: наближення порядку оподаткування доходів від продажу

акцій юридичними особами до порядку оподаткування фізичних осіб; оподаткування учасників ІКС у межах договору простого товариства (договору про спільну діяльність) і податкове стимулювання інвестицій ІКС у НДДКР і модернізацію виробництва.

Так, згідно з Податковим кодексом України, при встановленні розміру податкової бази платник податків – фізична особа має право на отримання певних майнових податкових вирахувань. Тим часом існуючі відмінності між юридичними та фізичними особами в оподаткуванні доходів від продажу цінних паперів фактично стимулюють використання таких форм економічної інтеграції, коли низка самостійних підприємств об'єднує приналежність (або афільованість) одній особі або групі фізичних осіб, що спільно діють. Коли зв'язки між співвласниками – фізичними особами мають прихований характер, не доводиться говорити й про прозорість контролюваного ними бізнесу. Тому вважається, що наближення порядку оподаткування доходів від продажу акцій юридичними особами до порядку оподаткування фізичних осіб буде мати подвійний ефект.

По-перше, інвестори будуть орієнтовані не на портфельні, а на довгострокові фінансові вкладення в акції. Така орієнтація забезпечується прив'язкою майнового податкового вирахування до строку володіння пакетами акцій. У разі довгострокових портфельних інвестицій платник податків має право зменшити суму загального доходу від реалізації цінних паперів на сукупну суму фактично здійснених ним і документально підтверджених витрат на придбання зазначених цінних паперів.

По-друге, буде підтримуватись реструктуризація ІКС холдингового типу, маневрування ресурсами у межах ІКС. Чинний порядок оподаткування фактично карає головне підприємство за зменшення участі у дочірній структурі, навіть якщо це дозволяє збільшити вкладення у більш перспективний бізнес, який передвіщає зміцнення державному бюджету.

У даному напрямку еволюціонує оподаткування доходів від продажу часток у капіталі в Німеччині. У ході податкової реформи при-

буток від продажу пакетів акцій між корпораціями взагалі звільняється від податку. Однак для запобігання зловживань будуть накладені деякі обмеження, серед яких збереження акцій у власності не менше року. Заявленою метою такого звільнення від податку є полегшення компаніям оптимізації структури їх акціонерних зв'язків.

Одним із важливих способів підвищення ефективності податкового механізму державного регулювання ІКС є вибір варіанта оподаткування у межах договору простого товариства (договору про спільну діяльність).

До переваг інтегрованих корпоративних систем у варіанті простого товариства можна віднести гнучкість у розподілі результатів спільної діяльності. Це розподілення відбувається відповідно до умов договору. Тобто допускається відхилення від пропорцій, що характеризують майновий внесок сторін у спільну діяльність. Це допущення виникає у процесі стягнення податків з товариства, оскільки не кожна господарська операція з метою оподаткування визнається доходом, що враховується для визначення об'єкта оподаткування цього варіанта об'єднання підприємств в інтегровану корпоративну систему.

Так, відповідно до статей 136 та 196 Податкового кодексу України, є низка господарських операцій, які не враховуються для визначення об'єкта оподаткування.

У межах української податкової системи і з урахуванням поширеної структури акціонерного капіталу формування ІКС у вигляді простого товариства постає одним із найбільш функціональних варіантів економічної інтеграції, оскільки цей варіант певною мірою допускає консолідацію податкової відповідальності.

З огляду на це у Податковому кодексі України слід передбачити, що платники податків – учасники договору простого товариства (договору про спільну діяльність) несуть солідарну відповідальність за виконання зобов'язань щодо сплати акцизів. Особою, що виконує зобов'язання з розрахування та сплати всієї суми податку, обчисленої за операціями, які здійснюються у межах договору простого товариства (договору про спільну діяльність),

визначається та, що веде справи простого товариства (договору про спільну діяльність). При повному й своєчасному виконанні нею зобов'язань щодо сплати податку зобов'язання решти учасників договору простого товариства (договір про спільну діяльність) вважається виконаним.

Проте консолідація податкової відповідальності у межах простого товариства не повинна обмежуватись акцизами. При виникненні об'єкта оподаткування у межах спільної діяльності (простого товариства) зобов'язання щодо сплати податку з продажу мають виникати в учасників, зважаючи на встановлені договором їх часток у реалізованій продукції, при цьому функції зі сплати податку можуть бути делеговані учасниками під їх відповідальність одному з учасників. Якщо один із учасників не є платником податку, він надає необхідні відомості учаснику, який сплачує податок від імені решти учасників.

Одним із значущих способів удосконалення податкового механізму державного регулювання інтегрованих корпоративних систем можна назвати податкове стимулювання інвестицій таких систем у НДДКР і модернізацію.

Традиційно стимулювання НДДКР здійснюється через звільнення від оподаткування прибутку, спрямованого на технічне переозброєння, реконструкцію, розширення науково-технічної бази, на поглиблення наукових досліджень у пріоритетних напрямках. Курс на зниження рівня податку на прибуток, що реалізується останнім часом в Україні, супроводжується відмовою від багатьох із таких пільг.

При збереженні такого курсу особливої уваги заслуговує можливість стимулювання НДДКР і модернізації виробництва через порядок обчислення витрат, що включаються до собівартості продукції.

Відповідно до третього розділу Податкового кодексу України, витратами, що включаються у собівартість виготовлених і реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, визнаються, зокрема ст. 138: витрати на вдосконалення технології та організації виробництва (оплата праці та внески на соціальні заходи, визначені ст. 143 цього Кодексу, працівників, зайнятих удосконаленням техно-

логії та організації виробництва, поліпшенням якості продукції, підвищенням її надійності, довговічності, інших експлуатаційних характеристик у виробничому процесі). Проте відповідно до цієї ж статті Податкового кодексу України до складу валових витрат не включаються, зокрема:

- витрати на придбання, виготовлення, будівництво, реконструкцію, модернізацію та інше поліпшення основних засобів;

- витрати (крім тих, що підлягають амортизації), пов'язані з науково-технічним забезпеченням господарської діяльності, на винахідництво та раціоналізацію господарських процесів, проведення дослідно-експериментальних і конструкторських робіт.

Передбачається, що ці витрати, які не включаються до складу валових, здійснюються за рахунок прибутку. Проте в українських умовах такі витрати часто є умовою забезпечення рентабельності виробництва, за необхідності передують отриманню прибутку. До такого висновку можна дійти, наприклад, на підставі аналізу галузей вітчизняної промисловості, який показує, що модернізація старих підприємств відноситься до одного з найважливіших факторів зростання української економіки.

Для повної реалізації цього потенціалу зростання доцільне коригування розглянутих положень Податкового кодексу України для інтегрованих корпоративних систем, оскільки, як зазначив Президент України у своєму щорічному Посланні до Українського народу: «...

Ми повинні відродити попит на науку як основу конкурентоздатності національної економіки. Нашим орієнтиром має стати досягнення показника експорту технологій, результатів науково-технічних розробок і освітніх послуг, порівнянного з доходами від військово-технічного співробітництва – півмільярда – мільярд доларів на рік» [2].

Таким чином, підвищення ефективності податкового регулювання ІКС включає такі заходи: наближення порядку оподаткування доходів від продажу акцій юридичними особами до порядку оподаткування фізичних осіб; оподаткування учасників ІКС у межах договору простого товариства (договору про спільну діяльність) і податкове стимулювання інвестицій ІКС у НДДКР і модернізацію виробництва. Для удосконалення податкового механізму державного регулювання ІКС необхідно впровадити податкове консолідування щодо всіх видів податків, зазначених у Податковому кодексі України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Величко О. Іноземний досвід реформування податкової системи / О. Величко, І. Дмитренко // Економіст. – 1998. – № 7–9. – С. 120–123.
2. Послання Президента України Віктора Януковича до Українського народу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/17307.html>. – Заголовок з титулу екрана.

УДК 314.74

ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЗА РУБЕЖЕМ І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Є. В. Колмикова

Україна за допомогою міграції входить у світовий ринок праці. В результаті міжнародної міграції трудових ресурсів за кордоном переміщається товар особливої властивості

– робоча сила. Ринкові відносини, до становлення яких прагне Україна, стимулюють взаємозалежні процеси поділу праці й обміну діяльністю. Це, у свою чергу, відкриває нові